

ارزیابی درونی

گروه‌های آموزشی

مؤلف:

سیامک حسن‌نیا

www.ketab.ir

سرشناسه: سندگل، سیامک، ۱۳۶۱ -

عنوان و نام پدیدآور: ارزیابی درونی گروه‌های آموزشی / مولف سیامک سندگل.

مشخصات نشر: تهران - فرهوش - ۱۳۹۶

مشخصات ظاهری: ۸۰ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۶۹۲-۵۰-۸

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

موضوع: دانشگاه‌ها و مدارس عالی - ایران - گروه‌های آموزشی - ارزشیابی

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۶ س۹ ۹الف/۴/ LB۲۳۶۰

رده‌بندی دیویی: ۳۷۸/۱۲۲۰۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۴۶۵۷۳۱

کتاب ارزیابی درونی گروه‌های آموزشی

سیامک سندگل

ناظر فنی: صدیقه طلایی

صفحه آرا: معین دلاوری

طراح جلد: علی عشقی

نوبت چاپ: اول - بهار ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۷۰۰۰۰ ریال

کلیه حقوق چاپ و نشر مخصوص و محفوظ ناشر است.

آدرس: تهران - میدان انقلاب اسلامی - خیابان کارگر شمالی بالاتر از نصرت - پلاک ۱۱۴۶

تلفن: ۶۶۵۶۹۸۹۱ و ۶۶۹۳۱۶۶۹ دورنگار: ۸۹۷۸۴۵۵۸

وب سایت: www.hamyari.in

فهرست مطالب

۷	پیشگفتار.....
۱۰	مقدمه.....
۱۶	ارزیابی درونی
۱۷	مقدمه.....
۱۹	تاریخچه.....
۲۳	ارزشیابی ارزیابی.....
۲۴	وجوه افتراق و اشتراک ارزیابی با اندازه‌گیری و پژوهش.....
۲۵	انواع ارزیابی.....
۲۶	اهداف و کارکردهای ارزشیابی.....
۲۷	رویکردهای ارزشیابی.....
۳۲	ارزیابی درونی.....
۳۳	ارزیابی بیرونی.....
۳۶	کارکردهای ارزیابی درونی.....
۳۹	تفاوت ارزیابی درونی و خود ارزیابی.....
۴۰	ارزیابی عملکرد.....
۴۲	تمرکز و حیطه عمل ارزیابی درونی کجاست؟.....
۴۳	فرآیند ارزیابی درونی.....
۴۵	مراحل انجام ارزیابی درونی در دانشگاه.....
۴۷	ملاک.....
۴۷	نشانگر.....
۴۷	استاندارد.....
۴۸	هدف از انجام فرایند ارزیابی درونی در دانشگاهها و موسسات آموزش عالی.....
۴۹	ارزیابی درونی را چه کسی انجام می‌دهد؟.....
۴۹	کیفیت آموزشی.....
۵۱	عوامل مؤثر بر کیفیت آموزشی.....
۵۵	ارزشیابی کیفیت دانشگاهی.....

۵۷	نظریه‌های کیفیت در مدیریت آموزشی
۵۸	اصول حاکم بر مدیریت کیفیت جامع
۵۹	هدف مدیریت کیفیت جامع
۵۹	اصول چهارده گانه مدیریت کیفیت جامع از نظر دمینگ
۶۰	نظریه تعالی سازمان با مدل EFQM (بنیاد اروپائی مدیریت کیفیت)
۶۲	اصول هشتگانه مدیریت کیفیت
۶۳	معیارهای سنجش کیفیت در سازمان عبارتند از:
۶۴	اهمیت و ضرورت مباحث کیفیت آموزشی در نظام دانشگاهی
۶۶	ضرورت توجه به کیفیت آموزشی در قرن ۲۱
۶۹	نتیجه‌گیری
۷۱	منابع و مآخذ

پیشگفتار

آموزش عالی ایران در دو دهه گذشته به چالشها و مسائل متعددی مواجه شده است. گسترش کمی دانشگاه‌ها، کثرت موسسات آموزشی متنوع، افزایش تعداد دانشجویان و گاه‌ها وجود خیل عظیم دانش آموخته بیکار از جمله چالشهایی هستند که نظام آموزش عالی ایران را با مشکلات عدیده‌ای مواجه نموده است. گسترش کمی نظام آموزش عالی بدون توجه به ظرفیت‌های موجود و توان بافت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه، کاهش کیفیت نظام آموزش عالی نیز به دنبال خواهد داشت. در واقع نمی‌توان گسترش کمی و ازدیاد تعداد دانشجویان و دانش آموختگان را دلیلی بر وجود کیفیت مطلوب دانست. این چالش‌ها لزوم مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی را در نظام آموزش عالی ایران منجر شده است و نظام دانشگاهی را وادار به بازاندیشی در ساختار، استراتژی، اهداف، کارکردها و فرایندهای خود نموده است. از آنجا که دانشگاهها از جمله مهمترین نهادهایی هستند که جوامع جهت رشد و توسعه به آنها نیاز دارند شفافیت، پاسخ‌گویی، بهبود کیفیت و در آنها الزامی است.^۱ مدیریت عملکرد به عنوان یک نگرش نوین مدیریتی نقش اساسی در تحلیلی، ترکیب مؤلفه‌های کیفیت در سازمان ایفاء و به شکل مطلوب و اثر بخش بر فرایند کیفیت مدیریت می‌نماید. واضح است که وجود یک فرایند مدیریت عملکرد مطلوب در موسسات آموزش عالی ایران به خود کیفی آنها را به دنبال خواهد داشت. مدیریت عملکرد در موسسات آموزش عالی به عمدتاً دانشجویان، دانش آموختگان و اعضای هیات علمی و عوامل اثر گذار به کیفیت آنها توجه دارد و مؤلفه‌های کیفی این گونه از سازمانها را به نحو مطلوبی ارزیابی نموده و از نتایج آن جهت بهبود ضابطه‌ها و تحکیم قوت‌ها استفاده می‌نماید. همان گونه که مدیریت عملکرد نقش اساسی در هدایت و ترکیب مؤلفه‌های کیفی در سازمان ایفاء می‌کند، ارزیابی کیفی سازمانها نیز می‌تواند رهنمودهای مفیدی برای بهبودی فرایند مدیریت عملکرد در سازمان ایفاء کند. فرایند ارزیابی عملکرد به منظور بررسی و سنجش عملکرد نهادها، سازمان‌ها و افراد صورت می‌گیرد و هدف نهایی آن بهبود و ارتقای

عملکرد و در نتیجه افزایش کارایی، اثر بخشی، پاسخ گویی و رضایت عمومی است. به طور کلی، هر سازمان یا نظام آموزشی برای آگاهی از میزان مطلوبیت فعالیتها و نتایج عملکرد خود در محیطهای پیچیده و پویا نیازمند ایجاد سیستمهای مناسب کنترل و ارزیابی عملکرد است. زیرا عدم ارتباط با محیط درون و بیرونی سازمان موجب نا کار آمدی سازمان و نا رضایتی از عملکرد آن خواهد شد.^۱

ارزیابی درونی^۲ به عنوان یک رهیافت مشارکتی که به بازنگری منظم، سیستماتیک و جامع فعالیت‌های نظام (درسات آموزش عالی) می‌انجامد و مبتنی بر فرایندها و واقعیت‌های موجود موسسات است. دارای مجموعه‌ای از ویژگیهای خاص و برجسته است. برخی از این ویژگیها شامل: برانگیختن درست اندر داران نظام برای مشارکت در بهبود آن، کمک به خود تنظیمی امور نظام آموزشی کمک به خود تنظیمی امور نظام آموزشی، بهبود بخشیدن بر کیفیت نظام آموزشی. تفاوت ارزیابی درونی یا خود ارزیابی^۳ با انواع دیگر ارزیابی‌ها در این است که اولاً این ارزیابی خود خواسته است، اعضای یک نظام تصمیم می‌گیرند تا ضعف‌ها و قوت‌های خود را آشکار نمایند. مشارکت و همکاری در این فرایند و وجه تمایز این نوع ارزیابی از ارزیابی‌های دیگر است، چرا که هر اندازه اعضاء و نظام در تدوین ملاک‌ها شاخص‌های کیفی حضور داشته باشند، ارزیابی انجام شده به واسطه این ملاک‌ها و شاخص‌ها دلیلی تر بوده و با مقاومت و تعارض مواجه نخواهد شد. ویژگی بارز دیگر این نوع از ارزیابی، تأثیر آن در بهبود عملکرد در این است که میزان پاسخ گویی و مسئولیت پذیری اعضا و نظام در قبال عملکرد خود افزایش می‌یابد. در واقع اعضاء نظام خود را در قبال عدم دسترسی به اهداف مسئول می‌دانند و سعی در برطرف نمودن آن خواهند نمود. و از همه مهم تر این که در این نوع از ارزیابی مقاومت در برابر تغییر کاهش می‌یابد. از آنجا که هر نوع ارزیابی تغییر و اصلاح را به دنبال خواهد داشت. انجام این فرایندها در ارزیابی درونی به واسطه ویژگیهای مفید آن با مقاومت و چالش مواجه

نخواهد شد، در واقع به این دلایل است که ارزیابی درونی در موسسات آموزش عالی تاثیر بسزایی در بهبود کیفیت عملکرد نظام دارد.^۱ نگاهی به تحولات نظام آموزش عالی کشور در دو دهه گذشته از نظر جمعیت دانشجویی حاکی از رشد کمی و عدم توجه کافی به کیفیت دانشگاهها و بهبود و ارتقای آن است. بهبود و ارتقای کیفیت مستلزم استقرار یک سازکار مناسب ارزیابی است. ارزیابی درونی با توجه به ویژگیها و فرایند اجرای آن می تواند معطوف به این امر مهم باشد و هم میتواند موجبات بهبود مستمر کیفیت نظام آموزش عالی را فراهم کند.^۲ اگر چه در سالهای اخیر به موضوع ارزشیابی در مدارس و مراکز آموزش عالی کشور به ویژه ارزیابی درونی توجه شده است ولی هنوز در ابتداء راه می باشد بنابراین لازم است گامی در خصوص توجه و نهادینه کردن ارزیابی درونی با توجه به نتایجی که در ارتقاء سطح آموزشی دانشگاههای کشور دارد برداشته شود.

مقدمه

قرن بیست و یک قرن انفجار اطلاعات بوده که باعث رشد و توسعه علوم و فناوری همچون مخابرات نوری، رایانه‌های شخصی، انرژیهای جانمایی، بیو تکنولوژی^۱ و نانو تکنولوژی^۲ همراه شد است و نتایج این تحولات ظهور عصر فرا پیچیده و دانش و فناوری سازمان یافته می‌باشد. مصدر و مامن این دانش و فناوری دانشگاهها پژوهشگاهها می‌باشند. نتایج این تحولات انتظارات جدید کمی و کیفی را برای آموزش عالی ایجاد نموده است و زمینه را برای تحقق رسالتها و منشورهای آه رشد، پژوهشی، رشد حرفه ای، رشد کیفی و کمی، ارائه خدمات حرفه‌ای فراهم نموده است. ۳. مباحثات تطبیقی آموزش عالی نشان می‌دهد که دانشگاه‌های موفق هستند که از یک نظام چرخه زندگی دانشگاهی یعنی نظام برنامه ریزی و توسعه، نظام نگهداری و ارزشیابی و اعتبار سنجی و نظام بولتن و توزیع برخوردار باشند. این نظام نقش ارزشیابی و اعتبار سنجی را کلیدی و آن را عامل احیای زندگی دانشگاهی تلقی می‌کند. ۴. یک نظام آموزشی (گروه، دانشکده و دانشگاه) زمانی با کیفیت است که ساختار می‌شود که هیچ گونه کژی و کاستی در آن وجود نداشته باشد برای تشخیص هرگز در ارزیابی و کاستی در نظام آموزشی باید ارزیابی صورت گیرد. ۵. کیفیت یکی از موضوعاتی است که همیشه در آموزش عالی مورد توجه بوده، اما شدت و قوت متفاوتی داشته است از دهه ۸۰ به بعد کیفیت از یک وضعیت حاشیه‌ای به یک مسأله برجسته و قابل توجه در کنار مسایل مالی تبدیل شده است. در آموزش می‌توان کیفیت را حذف خطاها، اجتناب از اشتباه، ارائه خدمات کامل بوسیله مؤسسه و داد. آموزشی، بهبود دایمی جریان تدریس و یادگیری، توانایی در ارضای نیازهای دانشجویان، تضمین قابلیت دسترسی به آموزش، اثربخشی و در نهایت مطابقت با شاخص‌ها و استانداردها دانست. ۶. کیفیت آموزش عالی در اغلب کشورهای جهان تحت تأثیر عوامل چندگانه‌ای قرار گرفته است از جمله

-
1. Biotechnology
 2. Nanotechnology

۳. قورچیان، ۱۳۸۱

۴. محمدی، ۱۳۸۶

۵. بیلینگ، ۲۰۱۰

آن می‌توان به برخی روندهای ناشی از جهانی شدن از جمله دانش محور شدن اقتصاد و آموزش عالی بدون مرز اشاره کرد. در کشورهای در حال توسعه نه تنها روندهای یاد شده بر آموزش عالی تأثیر گذاشته اند، بلکه آثار نامطلوبی هم به بار آورده اند. از آن جمله می‌توان به ایجاد بازار جهانی برای نیروی انسانی متخصص و تشدید فرار مغزها اشاره کرد. با در نظر گرفتن این امر، توجه به کیفیت آموزش عالی در کشورها می‌تواند تأثیر دو گانه‌ای داشته باشد، از یک سو توسعه پایدار را تسهیل کند و از سوی دیگر عوامل مؤثر در تشدید فرار مغزها را کاهش دهد.^۱ در کشور ما تا دهه ۷۰ هجری شمسی به موضوع کیفیت آموزشی توجه نشده بود که همین امر موجب کاهش کیفیت آموزشی در نظام آموزش عالی کشور را فراهم نمود بطوری که نظام دانشگاهی در قبال عملکرد خود پاسخگو نبود لذا از دهه ۷۰ هجری شمسی و با اجرای برنامه دوم و سوم توسعه فرهنگی، اجتماعی، جمهوری اسلامی به موضوع کیفیت آموزش در دانشگاهها از طریق توجه به ارزشیابی ها، هم چون ارزشیابی درونی، توجه به پژوهش در کنار آموزش، تجهیز دانشگاهها به فناوری های نوین، توجه به آموزشها و ضمن خدمت و توسعه حرفه‌ای استادان و تغییر محتوای دروس دانشگاهی با رویکرد جدید و غیره توجه شده است.^۲ راه حل بهبود کیفیت آموزشی، ایجاد ساز و کار مناسب و کارآمد ارزیابی می‌باشد و اهمیت ارزیابی از آن جهت است که واقعیت یا کیفیت آنچه می‌باشد محقق شود تعیین میگردد.^۳ ارزشیابی آموزشی به یک فعالیت رسمی گفته می‌شود که برای تعیین کیفیت، اثربخشی و یا ارزش یک برنامه، فرآورده، پروژه، فرایند، هدف یا برنامه درسی به اجرا در می‌آید.^۴ رایج ترین الگوی ارزیابی در نظامهای آموزشی عالی، الگوی اعتبار بخشی است که در کاربرد این الگو در کشورهای مختلف می‌توان به دو نوع آن اشاره کرد:

۱. ارزیابی درونی

۱ و ودهووس، ۲۰۰۳

۲ عالیشوندی، ۱۳۹۰

۳ بازرگان، ۱۳۷۸

۴ و ردن و ساندرس، ۱۹۸۷

۲. ارزیابی بیرونی^۱.

ارزیابی درونی به عنوان اولین مرحله الگوی اعتبار بخشی تلقی می‌شود و فرایندی است که در آن اعضای هیات علمی گروه‌ها در خصوص عملکرد خود قضاوت و تعیین می‌کنند که از نظر کیفیت در ابعاد مختلف در چه جایگاهی قرار دارند و پس از مشخص شدن سطح کیفیت عملکرد خود، می‌توانند از نتایج به‌دست آمده به‌عنوان داده‌هایی برای برنامه‌ریزی به‌منظور بهبود فعالیت‌های آینده استفاده کنند.^۲ کشورهای اروپایی ارزیابی نظام دانشگاهی را از دهه ۱۹۸۰ انجام داده‌اند در این کشورها استفاده از ارزیابی دانشگاهی در مقایسه با کشور آمریکا قدمت کمتری دارد. اما الزامات مورد به خصوص توجه به کیفیت آموزشی، این کشورها را برای انجام ارزیابی فعال کرده است. دانشگاه علوم پزشکی زاهدان نیز از سال ۱۳۸۴ فرایند ارزیابی درونی در گروه‌های آموزشی خود را با هدف ارتقاء کیفیت آموزش شروع و در حال انجام می‌باشد. که شامل گروه‌های علوم پایه و گروه بالینی شود بیش از ۵۰٪ از گروه‌های بالینی این دانشگاه ارزیابی درونی شده‌اند و ما بقی در حال انجام می‌باشد. گروه‌های علوم پایه نیز بیش از ۸۰٪ مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند. که یک نسخه از نتایج و گزارش نهایی گروه‌های یاد شده در مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی دانشگاه موجود و قابل دسترس می‌باشد.